ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՎՈ ԿԻՐԱԿՆՕՐՅԱ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՄԻՋԹԵՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՔԵՍԱՊՈՒՄ

«Երթայք յաշխարհ ամենայն
եւ քարոզեցէք զաւետարանն
ամենայն արարածոց»
(ՄԱՐԿ. ԺԶ, 15)

1. Երկու խոսք

Սույն թվականի օգոստոսի 28-ից սեպտեմբերի 4-ը Սիրիայի գեղատեսիլ անկյուններից մեկում՝ Քեսապում, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Արամ Առաջինի հովանավորությամբ և Բեյրութի թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Սուրեն արքեպիսկոպոս Գաթարոյանի նախագահությամբ, տեղի ունեցավ Հայաստանյայց Եկեղեցվո կիրակնօրյա դպրոցների ամենամյա միջթեմական խորհրդակցական հանդիպումը՝ «Եկեղեցին և ընկերությունը» թեմայով:

Համագումարի աշխատանքներին, կիրակնօրյա դպրոցների վարիչ-տնօրենի նախաձեռնությամբ, այս անգամ իրենց մասնակցություն էին բերել նաև Հայաստան աշխարհի կիրակնօրյա դպրոցների տասնմեկ ուսուցչուհիներ:

2. Յղագս ամենայնի փառք քեզ...

Հայոց հինավուրց հողն ինքնաթիռի պատուհանից առավել է փոքրացել, դարձել ափաչափ: Սիրտս էլ է փոքրանում, ցավից կուչ գալիս: Կրկին անգամ եմ համոզվում, որ աշխարհում ոչինչ այդքան քաղցր չէ, որքան նրա

մաքրամաքուր և լոգոթ երկինքը, ծիծառների ծիծղուն ճուվողությունը, հեռուներից դեպ հայրենիք դարձող հայոց կռունկի մոխրոտ թևերի հոգնությունը... Հազիվ եմ լռեցնում սրտիս ձայնը, որ ի լուր ամենքի չձայնի երկրիս ու ազգիս անցյալի դժվարին, սակայն ապագայի լուսապսակով կերտվող մաքրամաքուր ու սրբալույս պատմությունը: Այս ամենը միայն խոհեր են: Իսկ ինքնաթիռը համառորեն հաղթահարում է տարածության ու ժամանակի անհամատեղելի երկվությունը՝ ի տար աշխարհ տանելով Հայաստանի կիրակնօրյա դպրոցների տասնմեկ ուսուցիչների: Նրանց, ովքեր հայոց սրբությունքում մեկ առ մեկ թերթատելու են հարազատ պատմության յոթանասուն տարիների ճերմակ էջերը, վեր են հանելու սեփական հավատքի վերազարթոնք ապրող ժողովրդի հոգու խանդավառությունը, մտքի վեհաթռիչ սլացքը, պայծառատեսությունը:

Սրտիս օվկիանոսում այլևս ալեբախություն չկա: Համատարած հանդարտություն է, քանզի հեռավոր Հալեպի օդանավակայանը խիստ անհրապույր է և սառը: Օտարալեզու մարդկանց բազմության մեջ, ընկերներիս հետ մեկտեղ, որոնում եմ հարազատ ու արտամոտ հնչյուններ, մտերմիկ ժպիտներ: Եվս մի քանի դժվարանցանելի վայրկյաններ, և տեղիս հայկական համայնքի ներկայացուցիչների ջերմ ժպիտներից, ասես, հոգս է ցնդում օտարության զգացումը: Ուրախությունից ցնծացող սիրտս իր աղոթքն է հղում առ Բարձրյալն Աստված՝ անընդմեջ կրկնելով. «Փառք Քեզ Աստված, փառք Քեզ, յաղագս ամենայնի Տէր փառք Քեզ...»:

3. Ի տեղի հայտագրի

Ոլորապտույտ ճանապարհը Հայաստանի պատվիրակության, Հալեպի կիրակնօրյա դպրոցների ուսուցիչ-ուսուցչուհիների հետ համատեղ, տանում է դեպի անհամար անակնկալներով աղեցուն Քեսապ, որի գողտրիկ բնաշխարհը հարազատ ելևէջներ է անթեղել ամեն մի հայաստանցու համար: Այնքի շուտ այն մի փոքրիկ Հայաստան է՝ բնապատկերների նմանողությամբ: Թվում է, թե Հայոց երկրից մի պատառ հրաշքով պոկվել, եկել ու մոլորվել է այս կողմերում:

Ահա և Քեսապը, որ մեզ ջերմորեն և սիրով են դիմավորում Բեյրութից եկած ուսուցիչ-ուսուցչուհիները:

Օգոստոսի 28-ն է, երկուշաբթի: Համագումարի պաշտոնական բացումը տեղի է ունենում ժամը 18-ին, Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում: Տերունական աղոթքից հետո հնչում են Հանրապետական և Կիրակնօրյայի մաղթերգերը: Այնուհետև բացման խոսք է ասում կիրակնօրյա դպրոցների վարիչ-տնօրեն Հոգեշնորհ Տ. Սեպուհ ծայրագույն վարդապետ Սարգսյանը:

Ողջույնի խոսք է ասում Բերիո հայոց թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Սուրեն արքեպիսկոպոս Գաթարոյանը: Ընթերցվում են Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Գարեգին Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Արամ Առաջին Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսի՝ համագումարին ուղղված ողջույնի խոսքերը:

Այս և հետագա օրերին մասնակից ուսուցիչների համար Քեսապի Քրիստոնեից ջանից ամառային կենտրոնում, ուր հյուրընկալվել էին նրանք, դասախոսություններ են կարդում Հոգեշնորհ Տ. Սեպուհ ծայրագույն վարդապետ Սարգսյանը, Հոգեշնորհ Տ. Մեղրիկ վարդապետ Բարիկյանը, Հոգեշնորհ Տ. Մաշտոց աբեղա Զոպանյանը, Արժանապատիվ Տ. Արամ

քահանա Գըլընճյանը, Բարեշնորհ Նուպար սարկավագ Պերպերյանը, կիրակնօրյաների փոխվարիչ-տնօրենուհի տիկին Աստղիկ Մ. Թաշճյանը: Բոլոր այս դասախոսությունները, փոխկապակցված լինելով միմյանց, կազմում էին մեկ ամբողջություն և, ի վերջո, հանգեցնում մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի ճշմարտագույն պատասխանին. «Ես եմ ճանապարհն եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք»:

Համաժողովի նախավերջին օրն առավել խորին խորհուրդ ունի, զի հավաքական խորհրդածությունն ու խոստովանանքը դեպի բարեգութ Աստծո դուռը տանող դժվարին, սակայն բաղձալի այն ճանապարհն է, որին ձգտում է յուրաքանչյուր ճշմարիտ քրիստոնյա:

Սեպտեմբերյան երրորդ օրն անմեկնելի է: Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում մատուցվում է սուրբ և անմահ պատարագ, հընթացս որի մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի մարմնի և արյան հաղորդակիցներն են դառնում Կիրակնօրյայի մեծ ընտանիքի ներկա ուսուցիչները:

Հավարտ սուրբ պատարագի կատարվում է հոգեհանգստյան արարողություն՝ կիրակնօրյաների հիմնադիր հանգուցյալ Հայրապետների և վարիչ-տնօրենների հոգիների խաղաղության համար:

Օրը վերջակետվում է խարույկահանդեսով:

Սեպտեմբերյան չորրորդ օրվա առավոտը ամենքի հիշողության մեջ այդպես էլ պիտի մնա որպես բարեկամության ու հրաժեշտի այգաբաց: Սրբոտաբուխ խոսքերից հետո համաժողովի մասնակիցները, սեփական հուշերին ապավինած, մեկնում են այն հաստատ համոզումով, որ այս կերպ ոչ թե բաժանվում, այլ ընդհակառակը, է՛լ ավելի են մտերմանում բարեկամները, առավել ևս ազգիս զավակները, քանզի երկիր մոլորակի որ ծայրում էլ լինեն, միևնույնն է, յուրաքանչյուրի հոգու խորքում անպայման անթեղվելու է սիրո կրակը՝ փյունիկ թռչնի նման կրկին վերընձյուղվելու հաստատ համոզումով...

4. Մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմին եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել...

Հրաժեշտը Հայոց հինավուրդ հողից ժամանած պատվիրակության համար դեռևս համաժողովի ավարտ չէ:

Հեռավոր ուղին նրանց տանում է դեպի պատմական Լավոդիկիե կամ Լաթաքիա:

Մեզանից ամեն մեկը յուրովի է նայում շրջապատին: Թվում է, թե ամենուր հայն իր հետքն է թողել, ավելի շուտ այն խարուսկանել է աշխարհի սրտին, որպեսզի մի օր մոխիրներից կրկին վեր հառնի հայի ոգին, մեկնի ձեռքը առ Ամենակարող Տերը՝ հայցելու միության և հավերժության նվիրական ցանկության իրականացումը:

Ահա և Լաթաքիայի Սուրբ Աստվածածին Եկեղեցին՝ հիմնված 1254 թվականին: Մեզ դիմավորում են հայկական գաղութի ներկայացուցիչները՝ Դանիել ավագ քահանա Գևորգյանի ղեկավարությամբ: Այստեղ, Առաջնորդարանի բակում, ինչպես Սփյուռքի բոլոր եկեղեցիներում, Հայոց Մեծ Եղեռնի խորհրդանիշ-հուշակոթողն է: Սրբոց Նահատակաց վարժարանի պատմությունը ևս նույնքան գեղեցիկ է ու ավանդական, որքան տեղի ամեն մի հայ ընտանիքինը: Այո, 400 ընտանիք ունեցող համայնքի ճակա-

տագիրը հար և նման է ժողովրդիս ճակատագրին՝ աշխարհի ո՛ր ծայրում էլ ապրելիս լինի:

Կրկին ճանապարհն է մեզ ուղեկցողը, որ Հալեպ է տանում: Սպասվող անակնկալների մասին առայժմ խորհել չենք կարող:

* * *

Այսպես, աստղանիշերով եմ կամենում առանձնացնել հետագա ասելիքս: Ավելի շուտ, ա՛ն արտի խոսք է, հոգու մրմունջ, ժամանակի հնքն ուսած հողվորի «Հորովել»-ն է և պանդուխտի «Կռունկ»-ը: Այն մի ողջ ժողովրդի քայլող բողոքն է ու անպարագրելի ցասումը:

Ես, որ ժողովրդիս պատմության փոքրիկ պատառիկն եմ ուսել, Հայոց Մեծ Եղեռն ասելիս դասագրքիս պատմություններն ու Ծիծեռնակաբերդի վեհ բարձունքին վեհորեն թիկնած հուշարձան-կոթողն եմ հիշել: Այն նաև Վեհափառ Հոր շուրթերից հնչող աղոթք-մրմունջն էր ինձ համար: Այսօր արդեն իմ հեքիաթը իրականության զգեստն է հագել: Անապատով ձգվող մայրուղին անհրապույր բնակավայրերով գնում է, գնում: Վաղուց սկիզբը չի երևում, իսկ վախճան կարծես թե չկա: Մղձավանջ հիշեցնող արթմնի մի երազ է այն: Սա էլ Տեր Զոր բնակավայրն է: Ահա և Սրբոց Նահատակաց եկեղեցահամալիրը: Մեզ դիմավորում են սիրով, ասես մի փոքր էլ զարմացած: Առաջին հայացքից ուշադրություն են գրավում շրջապատի խորհրդավորությունը, դեռևս մուտքից սկսվող, պատերին փորագրված, ավետարանական արբալույս տողերը, ամենուր ծվարած անմեկնելի լությունը..., որ մեջընդմեջ խախտում են այցելուները: Մեզ հյուրընկալում է այդտեղ գտնվող Հալեպ քաղաքի Սուրբ Գևորգ եկեղեցու հոգևոր հովիվ Արժանապատիվ Տ. Նարեկ քահանա Զերենցյանը:

Մեր փոքրիկ խումբը խորին ակնածանքով ու երկյուղով է մտնում եկեղեցի: Տեր Աստված, ներիր տողերիս անարժան ու նվաստ հեղինակին, որ այսօր, անմեկնելի ու անթաքույց մի զգացում հոգում անթեղած, ընկերներիս հետ վար եմ իջնում այս ողորապտույտ աստիճաններով: Այս ի՞նչ է, Տե՛ր: Գուցե դեռ չեմ արթնացել: Ավելի ճիշտ այս երազը տեսնում եմ բաց աչքերով: Ա՜խ, աստ ի տես ողջ աշխարհի հանգչող այս ոսկորները, Ավետարանի թերթերից քաղված և պատերին խաղաղ նիրհող այս տողերը, այս լուսանկարներն ու գաղտնի փաստաթղթերը, համառորեն մեզ չենթարկվող արցունքի այս բարակ վտակները... չէ՛, բառերս աղքատ-աղքատ են, հոգիս՝ քարացած մի ժայռաբեկոր: Միայն «Տեր ողորմյա»-ի հոգեպարար հնչյուններն ու Պահպանիչի խոսքերն են դույզն-ինչ սթափեցնում մեզ:

Հոգեցունց ապրումները շարունակաբար ուղեկցում են ինձ: Հոգուս աչքերով կարծես տեսնում եմ հերկի մեջ հատիկի փոխարեն ընկնող հողվորին, որդու եղերական մահվանն ականատես մոր խելակորույս շարժումները, հոգու ցավից դեպ Աստված ձեռքերը վեր կարկառած մամիկին...

Ամենացնցողը դեռ չենք վերապրել: Ահա և Մարգադեի նոր-նոր կառուցվող Սուրբ Հարություն մատուռը: Քիչ այն կողմ բլրալանջի հողը ինչ-որ մեկի ձեռքով ճեղքվել է, բաժանվել երկու մասի, ինչպես ժամանակին իմ ժողովրդի սիրտը ճեղքեցին անողոքաբար: Մեզանից յուրաքանչյուրը հայացքով ինչ-որ բան է որոնում: Խոնարհվում ենք մի փոքր: Ո՜վ զարմանք... (բայց գուցե ամենևին էլ զարմանք չի կարելի կոչել այն զգացու-

մը, որ մենք ունեցանք): Այս պահը երբեք-երբեք չեմ պատկերացրել: Սիա, հողաշերտի տակ, աչքերիս առջև ոսկորներ են, ազգիս անմեղ զոհերի, ավելի շուտ մանկանց ոսկորներ: Գոնե ես ալևս ոչ մի բառ չեմ գտնում՝ արտահայտելու կամ թե նկարագրելու տեսածս: Ակամա աչքերս դեպի Տերը դարձնելով և ափիս մեջ ամուր սեղմելով հողախառը ոսկորները՝ ակամա մրմնջում եմ իմ նորօրյա աղոթքը. «Տե՛ր, եթե աշխարհն անգամ համբացել է, ապա ոչ թե դժկամությունից, այլ նրա սիրտը ևս քարացել է անպատմելի դաժանությունից, լեզուն քիմքին կպել: Իմ ժողովրդին միայն Բարձրյալիդ բարեհաճությունն է անհրաժեշտ: Այնպես արա, որ փյունիկի նման մոխիրներից կրկին վեր հառնած ազգիս համար փառահեղ պատմությունների նոր էջեր գրվեն, դարձրու նրան Քո ընտրյալ ժողովուրդը, զի նրանցից ոչ ոք չերկնչեց, երբ սպանում էին իրենց մարմնապես, սակայն անկարող էին մեռցնել հոգին...»:

5. Եղիցին կամք քո...

Մեր փոքրիկ խմբի ճամփորդությունը դեռ շարունակվում է: Հիմա արդեն պատմական Գամիշլիում ենք, որը պատմական Մծբինի մի մասն է: Մեզ ջերմորեն են հյուրընկալում Ճեզիրեի առաջնորդական փոխանորդ Գերաշնորհ Տ. Կոմիտաս եպիսկոպոս Օհանյանը, հայկական համայնքի ներկայացուցիչները: Ազգային Եփրատ վարժարանում ևս մեզ դիմավորում են ջերմորեն:

Օրը կիրակի է: Մեր վերջին օրը Հալեպում: Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում մատուցվող սուրբ և անմահ պատարագից հետո, մենք այդեն Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցում ենք: Առաջնորդարանում մեզ դիմավորում է Բերիո թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գերաշնորհ Տ. Սուրեն արքեպիսկոպոս Գաթարոյանը, փոխանցում իր հայրական պատգամները:

Օրը հուշիկ երեկոյանում է: Վաղը մենք տուն կվերադառնանք: Իսկ մինչ այդ, մեզանից ամեն մեկը հաստատ համոզված եմ, որ մտովի իր սրտի ձայնն է ուղղելու առ Աստված՝ այս անկրկնելի հնարավորության համար: Ես էլ, նրանց նման, փորձում եմ մեկնելուց առաջ ի մի բերել տեսածս ու ապրածս: Թերևս վաղն առանց հրաժեշտի արցունքների չենք բաժանվի: Հոգ չէ: Այս հրաժեշտը ավելի խորհրդավոր է՝ նման անմեկնելի երազի, որ թերևս պիտի շարունակվի երկար, մինչ հաջորդ համագումար, երբ կրկին միմյանց կգտնեն հեռավոր բարեկամները, թե Տերը կամենա: Ուստի, ո՛վ Աստված, այնպես արա, որ մեզանից յուրաքանչյուրը կարողանա իր աստվածատեր վարքով և անսասան հավատով քայլել ա՛ն նեղ ու անձուկ ճանապարհով, որ դեպի փրկություն է տանում: Թող մեզանից յուրաքանչյուրի հոգում ընկած Քո սիրո հատիկը ծլարձակի և պտղաբերի մեկին հիսուն, մեկին՝ վաթսուն, և մեկին՝ հարյուր, և մշտատև ու ամենուր Եղիցին կամք Քո, ամեն...:

ՄԱՐԻԱՄ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ
կիրակնօրյա դպրոցի ուսուցչուհի